

- (GA-4) gehigarria: "Zenbakizti-lengaien ikastia" liburutik (1933) bildutako hitz zerrenda.
- (M-5) gehigarria: J. M. Goñik ikastolatarako, 5. urterako prestaturiko fitxen hiztegia.
- (M-6) gehigarria: J. M. Goñik ikastolatarako, 6. urterako prestaturiko fitxen hiztegia.
- (M-7) gehigarria: J. M. Goñik ikastolatarako, 7. urterako prestaturiko fitxen hiztegia.
- (M-8) gehigarria: J. M. Goñik ikastolatarako, 8. urterako prestaturiko fitxen hiztegia.
- (ZA) gehigarria: Zatarain'darr Anbrosi'k bidalia digun bere hitz zerrendan, erdarazko baliokide-rik ez dakarrenez euskara soilean —bidali bezala— ipintzen duguna.

COROMINAS'EN IRITZI BATI BURUZ

1976-II-6

A.Zatarain

Aita Villasante'k, bere "Palabras vascas compuestas y derivadas" liburuan auxe dio:

Sufijo *-ola*. Se emplea aún como palabra suelta, significando "fábrica", "ferrería" (B,G) y también "morada", "tienda de campaña" (L). Véase Azkue, Dic. sub verbo. —Michelena apostilla: "Está claro que *ola* se refiere primero a una construcción pastoril (creo que me lo tradujeron por *la muidera* en Isaba) y secundariamente "herrería". El carácter pastoril salta a la vista en Artola, Vildosola, Anzuola, etc." CF. MICHELENA, Apellidos Vascos.

Como sufijo, es usadísimo en Toponimia, donde a veces tiene el sentido de ferrería: Mirandaola, Goikolea, Bengolea, etc. (Nombres de antiguas ferrerías de Legazpia (Guipúzcoa), pero otras muchas veces parece tener un sentido genérico de lugar: Azaola, Iraola, Elorrola, Sasiola, Loiola, Sarasola, Arriola, Arrola, Urrexola, etc.

Entre los vocablos neológicos formados con este sufijo, son un tanto conocidos Indarrola = central eléctrica (lit. fábrica de fuerza), Margola = tintorería (lit. fábrica de color), Ikastola = escuela vasca (lit. fábrica o lugar de aprender).

Distinto es el caso de *Txabola* y *Etxola*. *Txabola* es claramente un préstamo, que luego se ha extendido al castellano a partir de nuestro país, como puede verse en Corominas. *Etxola* puede ser contracción de *etxe-xola*, expresión por otra parte, atestiguada en *Noelak* de Etcheberri (véase edición Akeso-lo, p. 50). Ahí, en último término *-ola* es el lat. *-ola*. (Debemos estas indicaciones a L. Michelena.)

Emen Corominas'ek "itxuraz" ziona gauza zigurtzat jotzen da. Corominas'ek auxe dio:

CHABOLA, 1891 'barraca', 'albergue provisional'. Del vasco *txa(b)ola* 'choza', 'cabaña' (también *etxola* y *etxabola*), palabra ya algo antigua en vasco, 1630, si bien es probable que este idioma la tomara del fr. antiguo y prov. 'jaole' 'jaula', 'cárcel' (hoy *geôle*, procedente del lat. CAVEOLA 'jaulita'), alterándola en su forma y en su sentido por influjo del vasco *etxe* 'casa'.

Beraz Corominas'ek "probablemente" dio, eta "probablemente" itzak gaztelaniz eztu zigurtasunik adirazten. Real Academia'ren iztegiak dionez: *probablemente*: Con verosimilitud o fundada apariencia de verdad. (Alemaneraz ere wahrscheinlich = egi-itxurakoa; Wahrscheinlichkeit = probabilidad: euskeraz *agizkotasuna* esan genezake.)

Corominas'ek zalantzaz diona Aita Villasante'k zigurtzat jotzen du: "claramente". Real Academia'k ere bai: *chavola* = *chabola* (Del vasco *chabola*, y éste del fr. *geôle* del lat. *caveola*, *jaula*).

Onen kontra bi gertaera aipatuko ditut:

1) Latiñezko CAVEOLA'tik euskeraz KAIOLA eratorri da, eta *kaiola*'k eztu *txaiola*'rik sortu;

2) Prantzesezko *geôle*'tik, obeki esateko "geôlier" = *pre-sozaiñ*'etik euskerak noizpait "jaulierra" atera du: ikus Azkue'ren kantu-liburuan: C. V. 408:

Jaulierra, othoi, beha,
egidazu plazera:
zu, othoi, goan behar zitzaitzat

ene adiskidetara
 ea zergatik ageri naiien
 ilunpe triste huntara.

“Jaulierra es palabra tomada del francés geolier (carcelero).”

Jaulier itza Azkue'ren eta Lhande'ren iztegietan eztago, beraz eztiduri asko zabaldu danik.

Ola ardientzako-edo aterpea edo etxetxoa baldin bada gauza aski argi dago. Salaberri'ren kantu-liburuan onakoau dago:

“*Olha*.- J'ai traduit ce mot par: Châlet, bien que ce dernier mot ne rende pas le sens complexe de la locution basque. Le *olha* est une propriété d'une nature toute particulière: dans la Coutume de Soule, écrite en 1520, on la désigne sous le nom béarnais de *cuyaláa*, en français *cayolar*. Le droit de *cayolar* consiste principalement: 1° dans la propriété d'une cabane pour abriter les pasteurs et fabriquer des fromages justement renommés, d'un parc entouré de clôtures pour les agneaux; 2° dans le droit de parcours pour les bêtes ovines, sur une étendue très-considérable. Ces *cayolars* sont des propriétés indivises; chaque part ou portion s'appelle *tchotcha*; l'étendue du droit de parcours, pour chaque *cayolar*, est désigné sous le nom de *bullta*. Il y a en Soule plus de 80 *cayolars*: leurs *bullta* sont fixées par un usage immémorial”.

Salaberri'k Etxahun'en lenengo bertsoa onela idazten du:
 Belhaudiko bortian Orgambisk'olha,
 Bere deskantsiala han ardiak alha:
 Goizan igorten tie olhape behera,
 Artzan-hor gaizua emanik gida,
 Arratsan ützültzia gomendatürik untsa.

Sur la montagne Belhaudi est le châlet d'Orgambideska:
 Les brebis y paissent tout à leur aise;
 Le matin on les envoie vers le bas de la montagne,
 Apres leur avoir donné pour guide le chien de berger
 et leur avoir recommandé de revenir le soir.

Emen *ola* itzaren jatorrizko adirazpena zabaldu egin da. Gaztelanizko *cabaña* itzari ere gauza berbera gertatu zaio; ona Real Academia'k zer dion:

cabaña. (Del lat. *capanna*, choza, de *capere*, caber) f. Casilla tosca hecha en el campo, generalmente de palos entrelazados con cañas y cubiertas de ramas, de paja o de hierbas, para refugio o habitación de pastores, pescadores y gente humilde. 2. Número considerable de cabezas de ganado. 3. Recua de caballerías que se emplea en portear granos. *real*. Conjunto de ganado trashumante propio de los ganaderos que componían el Concejo de la Mesta.

cabañal. adj. Dícese del camino o vereda por donde pasan las cabañas. 3. (Salamanca) Cobertizo formado con maderos y escobas para cobijar el ganado.

Onela garbi dago, neretzat beiñipeiñ, *ola* itzak aterpea adirazten duala, eta beste adirazpen guztiak ortatik sortu dirala. Beraz Azaola, Elorrola, Sasiola eta gaiñerakoetan *ola* atzizkiak *ola* esan nai duala, naiz adirazpen jatorrean, naiz adirazpen zabalean.

Indarrola "jakitunen" batek sortua da, itxuraz, euskaldunik geieneri "indarr-etxe" entzuten baitzaie. "Margola" ere sasi-jakitunen batek sortua izan bear du, eta gaizki egiña, iñolaz ere. Oñati'n bada "Margola" izeneko toki bat, eta aspaldi eztalarik an ladrilluak egiten ziran; "olak" edo aterpeak neronek ere ikusi edun ditut. Agian marga - ola. Real Academia'k dionez "marga" = karaitza eta buztina erdi-bana naasirik dituan lurra da, beraz ladrillugintzarako egokia gerta liteke. *Margo* kolorea danekoak Hervás'en izena beste indarrik eztu; agian gaizki entzundako edo gaizki aditutako itzen bat. Geroztik ongi sortutako zenbait itzi Aita Villasante'k "terminacho" esaten dielarik ¿nolatan onartzen du errorik gabeko itz ori?

Indarr-etxe aipatu dut, euskaldun askok "central eléctrica" adirazteko baitarabilkie. Beste antzeko bat ere Aya'n bein baiño geiagotan entzun dut: *indar-txabola*, "caseta de transformador". Orra erriak, Euskaltzaindiaren berririk ere ezta-kiden euskaldunek sortutako itz egokia eta jatorra. Gogoratu alemanezko *Kraftwerk* ere, gure *indarretxe*'ren antzera egiña. Oraingo "jakitunek" *Zentral nukleara* sortu digude; agian egokiago zitekean *kizigun-indarretxea*, alemanezko Kernkraftwerk ("populär und unexakt *Atomkraftwerk*" Hans Dieter HECK'en "Lexikon der Technik" liburuak dionez).

Ola itzak beste adirazpen bat ere badu aspalditik: burdiñoia, beraz burdiñoia egiteko aterpea. Alemanez ere gauza berbera gertatu da: *Hütte* itzak "cabaña" naiz "fábrica siderúrgica" esan nai du, beraz *Hütte* = *ola*; *Eisenhütte* = burdiñoia. Prantzesak eta ingelesak lenengo adirazpenaz artu dute: fr. *hutte*, ing. *hut*; polskerak berriz (polonierak alegia) bigarren adirazpenaz artu du: *huta*.

Ola zer dan garbi jarriz'kero' *txabola* itzaren jatorria ikustea errez da. Ardi-saldo edo artaldea etxean sartzen baldin bada' *etxola* itza sortzen da, etxe-*ola*. Eta etxeari azpiko aldetik aterpe bat erasten baldin bazio' *etxabe-ola*, *etxabola*, *txabola*. *Etxola* itzak asierako *e* letra galtzen duanean' *txola xola* ateratzen zaizkigu. Lhande'ren iztegian garbi dagode:

ETXA-bola N *hutte*

ETXE-(e)*ola* 1° *chaumière*, *cabane*, *tente*. Artzainen *etxola*. 2° *hutte* de *chasseurs*, construite en *branchages*. ETXE-(e)*olatxo*. ETXE-(e)*oleta*, *hutte* de *chasseur*.

XOLA LN (H) *cabane*, *chaumière*. Betlengo *xolan* *sorthua* (contra. de *etxola*); *xolatxo* L (Hb) *petite cabane*.

Azkue'k Duvoisin aipatzen du; ona latiñezkoa eta Duvoisin'en itzulpena:

Cant. 1-4: *Nigra sum sed formosa, filiae Jerusalem, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis*. Oi Jerusalemeko alabak, beltza naiz, bainan ederra, Zedarreko cholak bezala, Salomonen larru-olhak bezala.

Azkenik aipa dezadan Usurbil'ko Agiñaga'n Lastola izeneko etxe bat badala. Agian jatorriz lastoa gordetzeko aterpe bat zitekean, gazt. *pajar*, eta ez Lhande'k uste zuan bezala lastoz estalitako aterpea. *Pailler*, eta ez *chaumière*.

Etxeberrik auxe dio:

Ilkhi direnean dute
bazterrera behatu,
eta apartean etxe
xola bat nabaritu

neretzat garbi dago bertsoaren neurria betetzeko dagodela *etxe* eta *xola* ia adirazpen berberaz. Or eztago itz-jatorria adirazi nairik.